

Нарисна геометрія, інженерна та
комп'ютерна графіка

ЗУБЧАСТІ ПЕРЕДАЧІ

*Класифікація, основні геометричні параметри,
основи побудови зображення*

Зубчасті передачі

Зубчаста передача — це механізм або частина механізму механічної передачі, в склад якого входять зубчасті колеса.

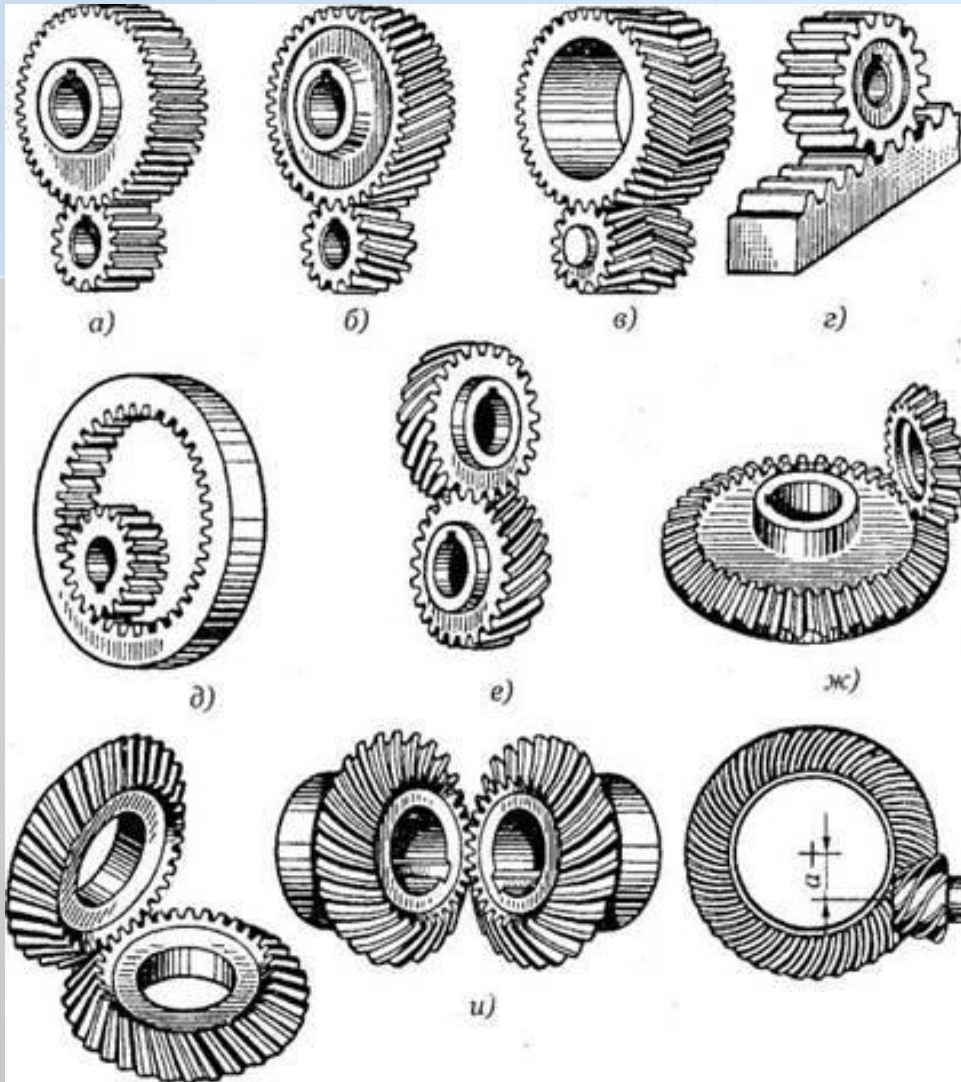
Призначення:

- передача обертального руху між валами, які можуть мати паралельні осі, осі які перетинаються або перехрещуються;
- перетворення обертального руху в поступальний, і навпаки.

Зубчасті передачі

Види зубчастих передач:

- a, б, в*** — циліндричні зубчасті передачі із зовнішнім зачепленням;
- г*** — рейкова передача;
- д*** — циліндрична передача із внутрішнім зачепленням;
- е*** — зубчаста гвинтова передача;
- ж, з, и*** — конічні зубчасті передачі;
- к*** — гепоїдна передача.

Зубчасті передачі

Основні елементи, терміни, визначення і позначення:

Зубчаста передача складається з двох зубчастих коліс - **ведучого і веденого**.

Менше по числу зубців з пари коліс називають **шестернею**, а більше – **колесом**.

Термін «зубчасте колесо» є загальним.

Параметрам шестерні (ведучого колеса) приписують при позначенні індекси 1, 3, 5 тощо, а параметрам веденого колеса – 2, 4, 6 тощо.

Зубчасті передачі

Основні параметри:

d_a — діаметр вершин зубців;

d_r — діаметр западин зубців;

d_a — початковий діаметр;

d — ділительний діаметр;

p_t — окружний крок;

h — висота зуба;

h_a — висота ніжки зуба;

c — радіальний зазор;

b — ширина вінця (довжина зуба);

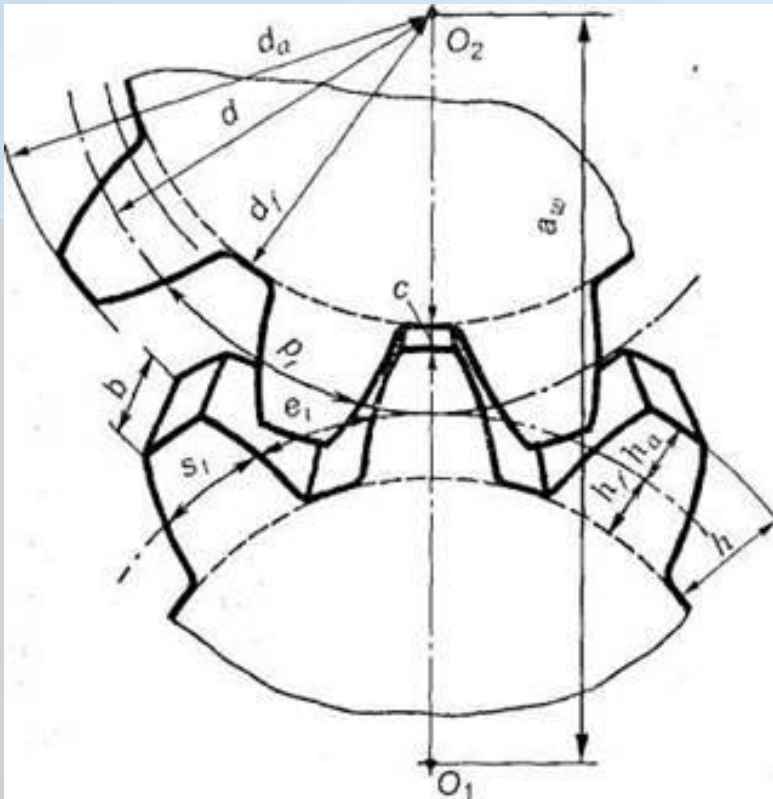
e_t — окружна ширина западин зуба;

s_t — окружна товщина зуба;

a_w — міжосева відстань;

a — ділительна міжосева відстань;

Z — число зубців.

Ділительне коло — коло, по якому обкатується інструмент під час нарізання зубців.

Ділительне коло пов'язане з колесом і ділить зуб на голівку та ніжку.

Зубчасті передачі

Модулем зубців називається частина діаметру ділильного кола, яка припадає на один зуб.

Модуль є основною характеристикою розмірів зубців. Для пари коліс зачеплення модуль повинен бути однаковим.

Лінійну величину, що в π раз менше окружного кроку зубців, називають окружним модулем зубців і позначають m .

Розміри циліндричних прямозубих коліс вираховують по окружному модулю, який називають розрахунковим модулем зубчатого колеса, або просто **модулем**; позначають літерою **m** . Модуль вимірюють в міліметрах. Модулі стандартизовані (табл. 1).

1-й ряд	2-й ряд	1-й ряд	2-й ряд	1-й ряд	2-й ряд	1-й ряд	2-й ряд
1	1,125	3	3,5	10	11	32	36
1,25	1,375	4	4,5	12	14	40	45
1,5	1,75	5	5,5	16	18	50	55
2	2,25	6	7	20	22	60	70
2,5	2,75	8	9	25	28	80	90

Таблиця 1. Стандартні значення модулів

Примітка. При призначенні модулів перший ряд значень переважає другий.

Зубчасті передачі

Циліндрична прямозуба передача

Зубчасту передачу з паралельними осями, у коліс якої поверхні по діаметру виступів циліндричні, називають циліндричною.

Циліндрична прямозуба зубчаста передача складається з двох чи декількох пар циліндричних зубчастих коліс з прямими зубцями.

Така передача найбільш проста у виготовленні. Застосовується як у відкритому, так і у закритому виконанні.

Параметр, позначення	Розрахункові формули	Параметр, позначення	Розрахункові формули
Модуль m	$m = \frac{p}{\pi}; m = \frac{d}{z}; m = \frac{d}{z+2}; m = \frac{2a_w}{z_2}$	Окружна товщина зуба	$s_t = \frac{\pi m}{2}$
Діаметр вершин зубців d_a	$d_a = m(z + 2)$	Окружна товщина западин зубців	$e_t = \frac{\pi m}{2}$
Ділильний діаметр d	$d = mz$	Радіальний зазор c	$c = 0,25m$
Діаметр западин зубців d_f	$d_f = m(z - 2,5)$	Міжосева відстань	$a_w = \frac{mz_2}{2}$
Висота зуба h	$h = 2,25m$	Окружний крок p_t	$p_t = \pi m$
Висота голівки зуба h_a	$h_a = m$	Довжина зуба (ширина вінця)	$b_w = b = m \psi_m$
Висота ніжки зуба h_f	$h_f = 1,25m$		

Таблиця 2. Геометричні параметри прямозубої циліндричної передачі

Передаточне число u обмежується габаритними розмірами передачі.

Для однієї пари циліндричних зубчастих коліс :

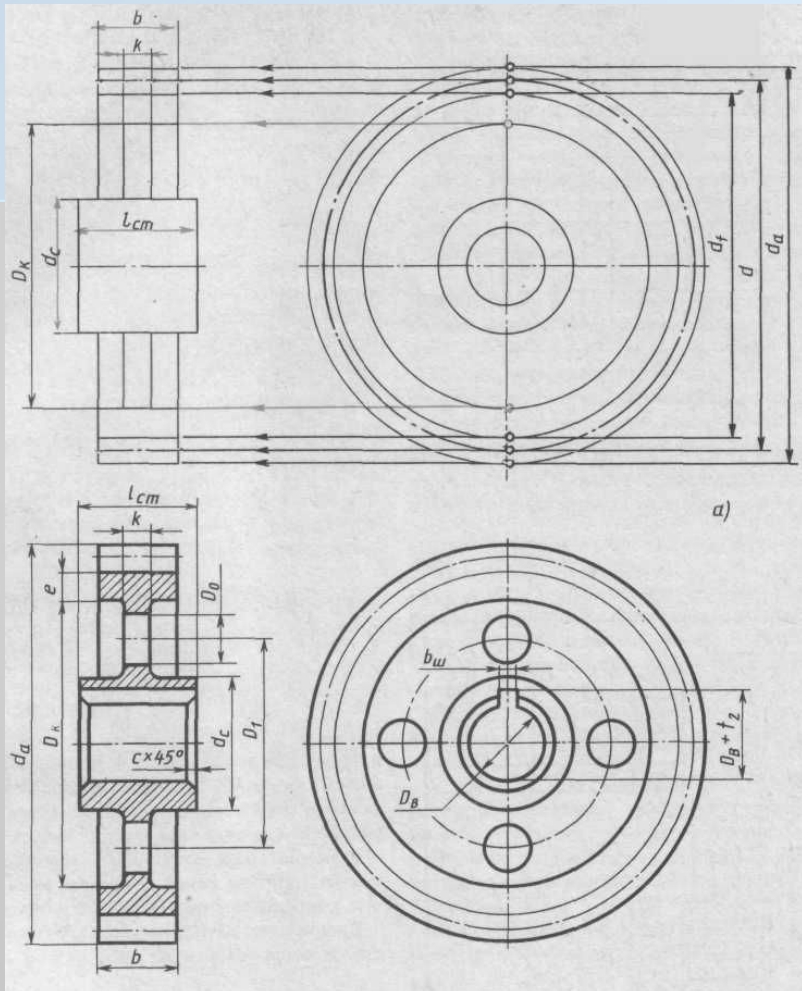
$$z_2 / z_1 = u \leq 12,5$$

Зубчасті передачі

Спрощення та умовні зображення зубчастого колеса

За ГОСТ 2.402—68 встановлено такі умовні зображення на кресленнях:

- коло і твірні поверхні виступів зубців показують основною лінією на всіх зображеннях;
- коло і твірні поверхні западин зубців у розрізах і перерізах показують основною лінією. Дозволяється на видах, перпендикулярних до осі колеса, показувати коло і твірні поверхні западин суцільною тонкою лінією;
- початкові і ділильні кола та твірні поверхні початкових і ділильних циліндрів зображують тонкою штрих-пунктирною лінією на всіх видах і розрізах колеса;
- зубці коліс креслять лише в осьових розрізах (зображають нерозрізаними), а на інших зображеннях показують поверхню їх вершин. Якщо треба показати профіль зубця, рекомендується накреслити його у вигляді виносного елемента або на обмеженій ділянці деталі;
- напрям зубців у разі потреби показують поблизу осі колеса трьома тонкими паралельними лініями з відповідним похилом поблизу осі колеса.

Зубчасті передачі

Послідовність виконання зображення зубчастого колеса

Ескізи і робочі креслення зубчастих коліс виконують у такій послідовності:

- ❖ вимірюють діаметр кола d_a і підраховують число зубців;
- ❖ за формулою визначають модуль і звіряють його з таблицею модулів. Якщо подібної величини в стандарті немає, для розрахунку беруть найближче стандартне значення і за ним визначають всі параметри зубчастого колеса. Наприклад, число зубців колеса $z = 24$, діаметр кола виступів $d_a = 210$ мм.

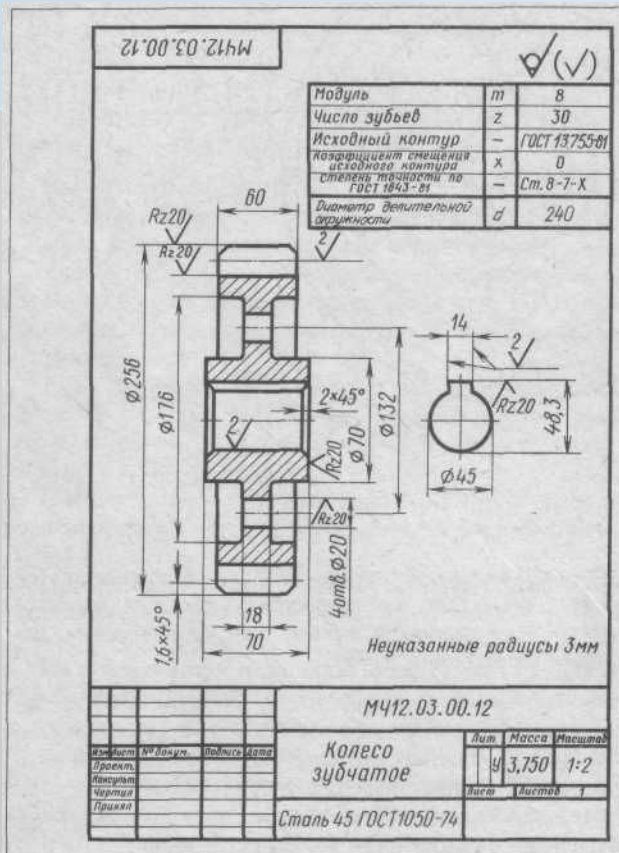
$$\text{Отже, модуль } m = \frac{d_a}{z+2} = \frac{210}{24+2} = 8,07 \text{ мм.}$$

Звіряючи його з таблицею модулів, бачимо, що найближче значення $m = 8$ мм, за яким і виконуємо далі розрахунки.

- ❖ Креслення виконують за ГОСТ 2.403—75 у поздовжньому фронтальному розрізі на місці виду спереду і виду зліва.

Зубчасті передачі

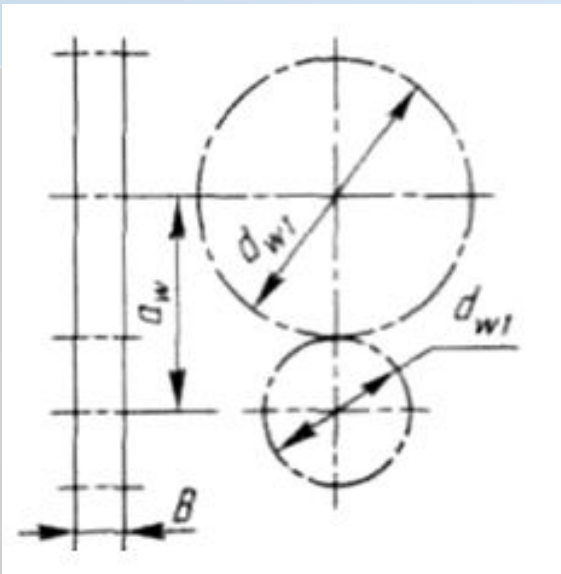
Послідовність виконання зображення зубчастого колеса

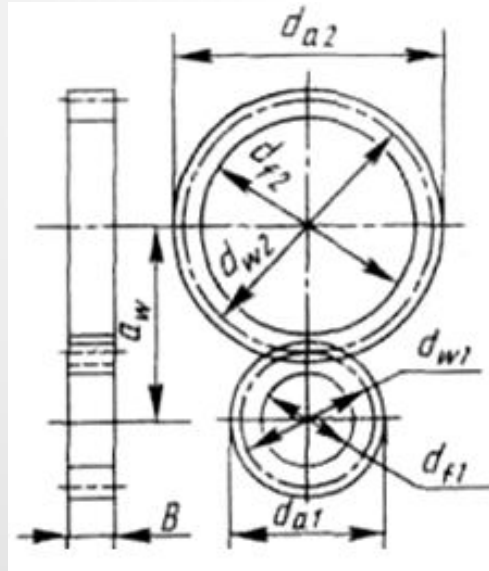
- ❖ На зображенні циліндричного зубчастого колеса проставляють розмір діаметра кола вершин d_a , довжину (ширину) зубців b розмір фасок або радіусів заокруглень на торцевих кромках циліндра виступів, шорсткість бічної поверхні зубців, поверхні виступів і западин;
- ❖ наносять усі конструктивні розміри, що характеризують елементи колеса – обід, маточину і диск;
- ❖ у верхньому правому куті вміщують таблицю параметрів. Вона поділяється на три частини, відокремлені одна від одної основними лініями: перша (верхня) містить дані для виготовлення колеса, друга призначена для контролю виробу, а третя містить довідкові матеріали

Зубчасті передачі

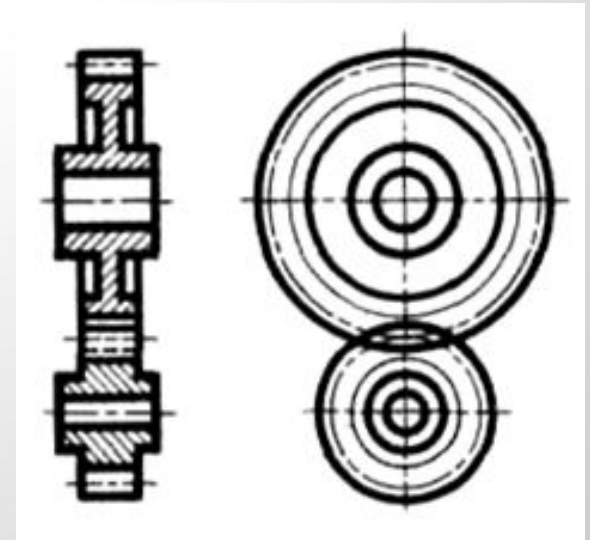
Послідовність виконання зображення циліндричної зубчастої передачі

Перший етап

Другий етап

Третій етап

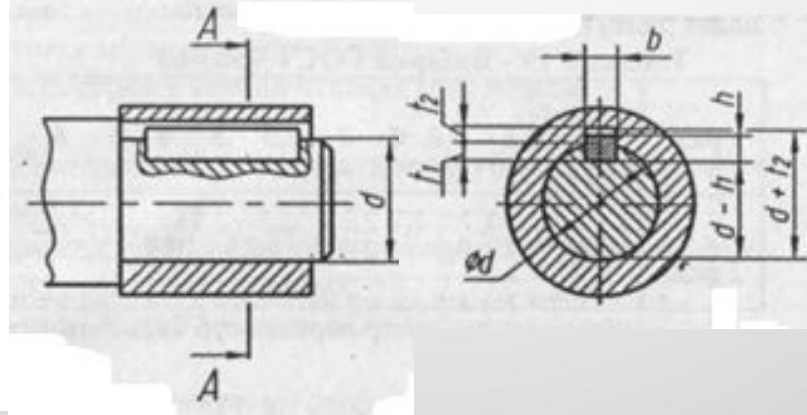
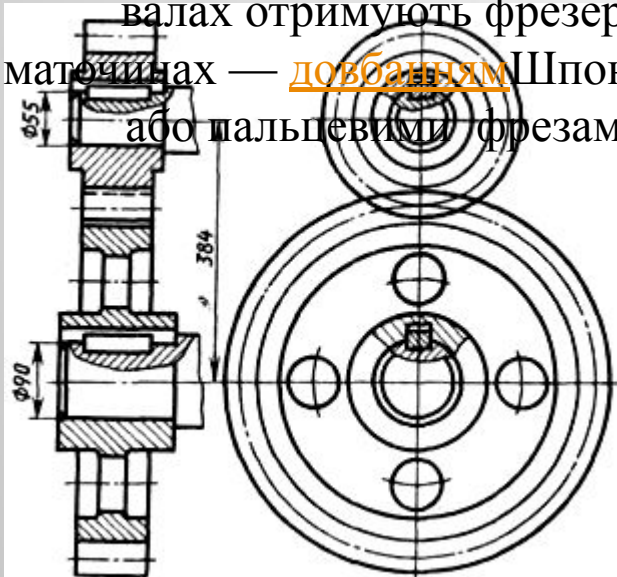
Зубчасті передачі

Шпонкове з'єднання ГОСТ 23360-78

Шпонкове з'єднання — один з видів з'єднання валу з втулкою з використанням додаткового конструктивного елемента **шпонки**, призначеної для запобігання їх відносного провертання. Найчастіше шпонкове з'єднання використовується для передачі крутильного моменту в з'єднаннях обертового валу із зубчастим колесом.

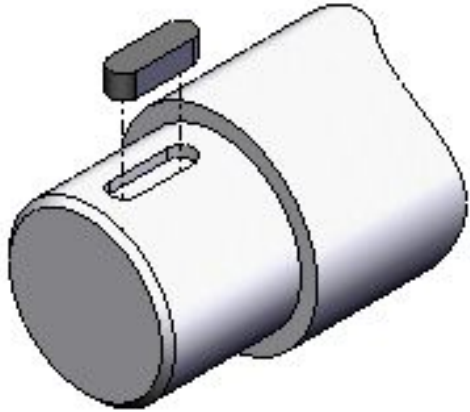
Шпонкові з'єднання — розбірні.

Шпонкові пази у валах отримують **фрезеруванням** Шпонкові пази у валах отримують фрезеруванням дисковими або пальцевими **фрезами** Шпонкові пази у валах отримують фрезеруванням дисковими або пальцевими фрезами, а в маточинах — **довбанням** Шпонкові пази у валах отримують фрезеруванням дисковими або пальцевими фрезами, а в маточинах — **довбанням** чи **протягуванням**.

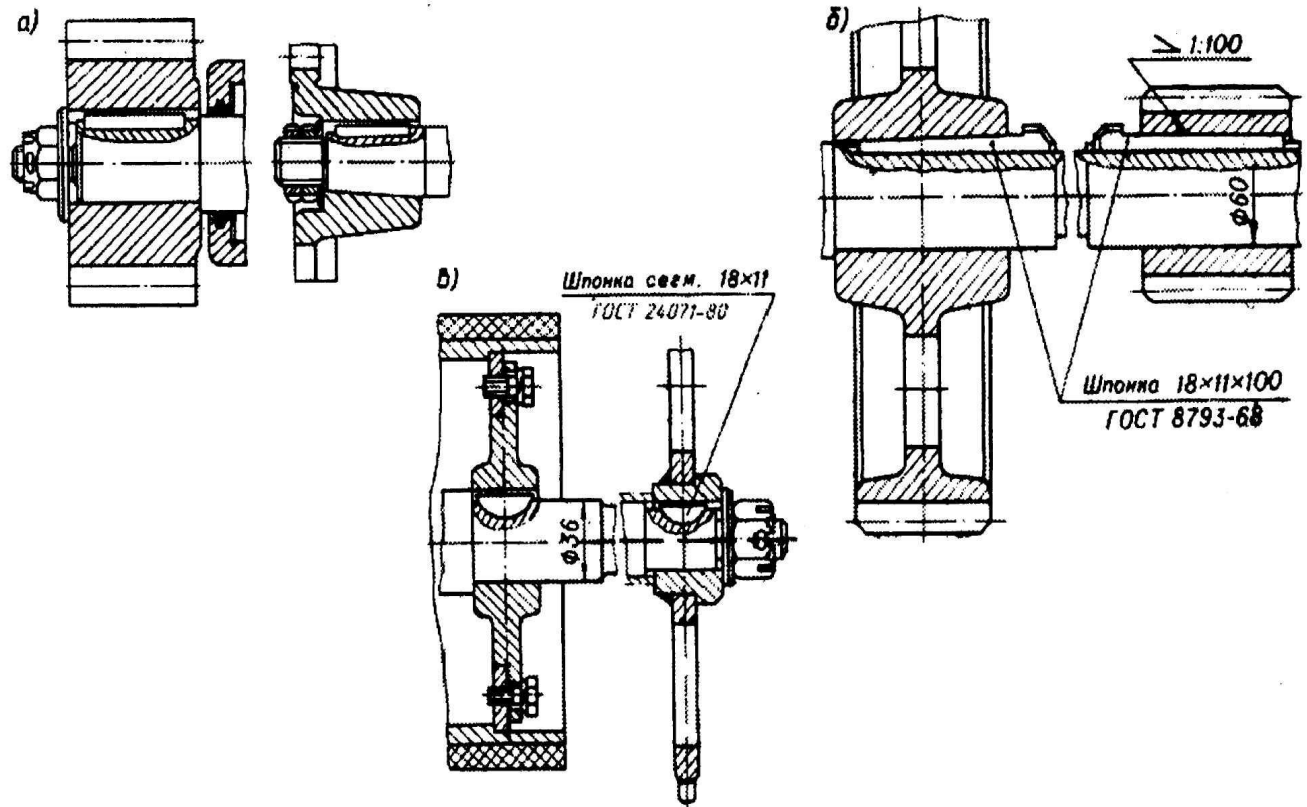

Зубчасті передачі

Шпóнка (від нім. *Spon, Span* — тріска, клин, підкладка) — це металева або дерев'яна деталь, яку встановлюють у пазах двох дотичних деталей для запобігання відносного обертання чи зміщення цих деталей. При роботі шпонка зазнає деформації згину, зсуву, зрізу і стискання.

За формою шпонки поділяються на призматичні (а), клинові (б), сегментні (в), тангенціальні і циліндричні.

Зубчасті передачі

Конічна зубчаста передача

Зубчасту передачу з осями, що перетинаються і у якій початкові і ділильні поверхні коліс конічні, називають конічною.

□ Конічна передача складається з двох конічних зубчастих коліс і служить для передачі обертального моменту між валами з осями що перетинаються під кутом $\delta_1 + \delta_2 = \Sigma$

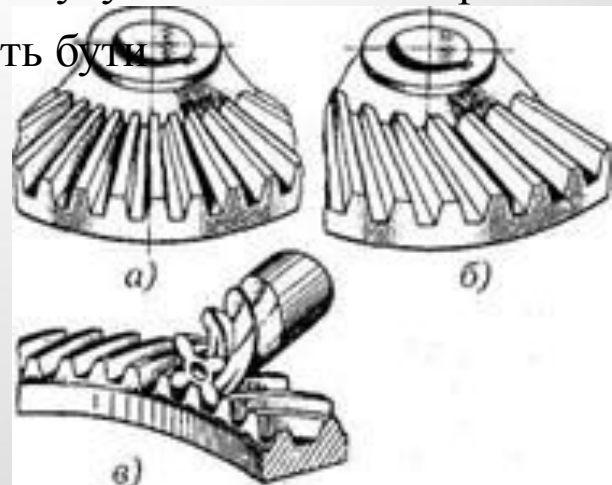
□ Найбільш розповсюджена в машинобудуванні конічна передача з кутом між осями $\Sigma \geq 90^\circ$ але можуть бути

Конічні зубчасті колеса:

a — колесо з прямими зубцями;

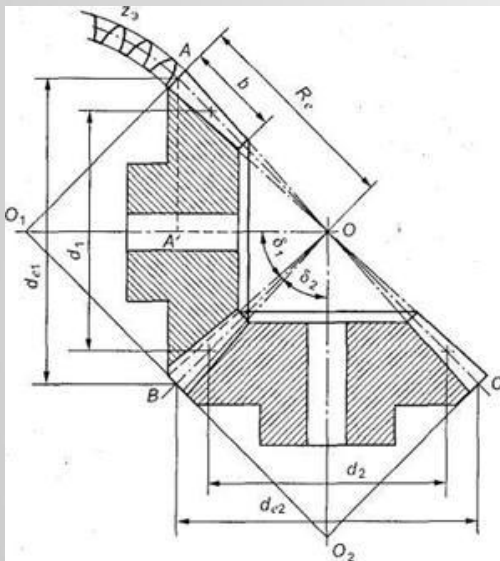
б — колесо з косими зубцями;

в — колесо з круговими зубцями

Зубчасті передачі

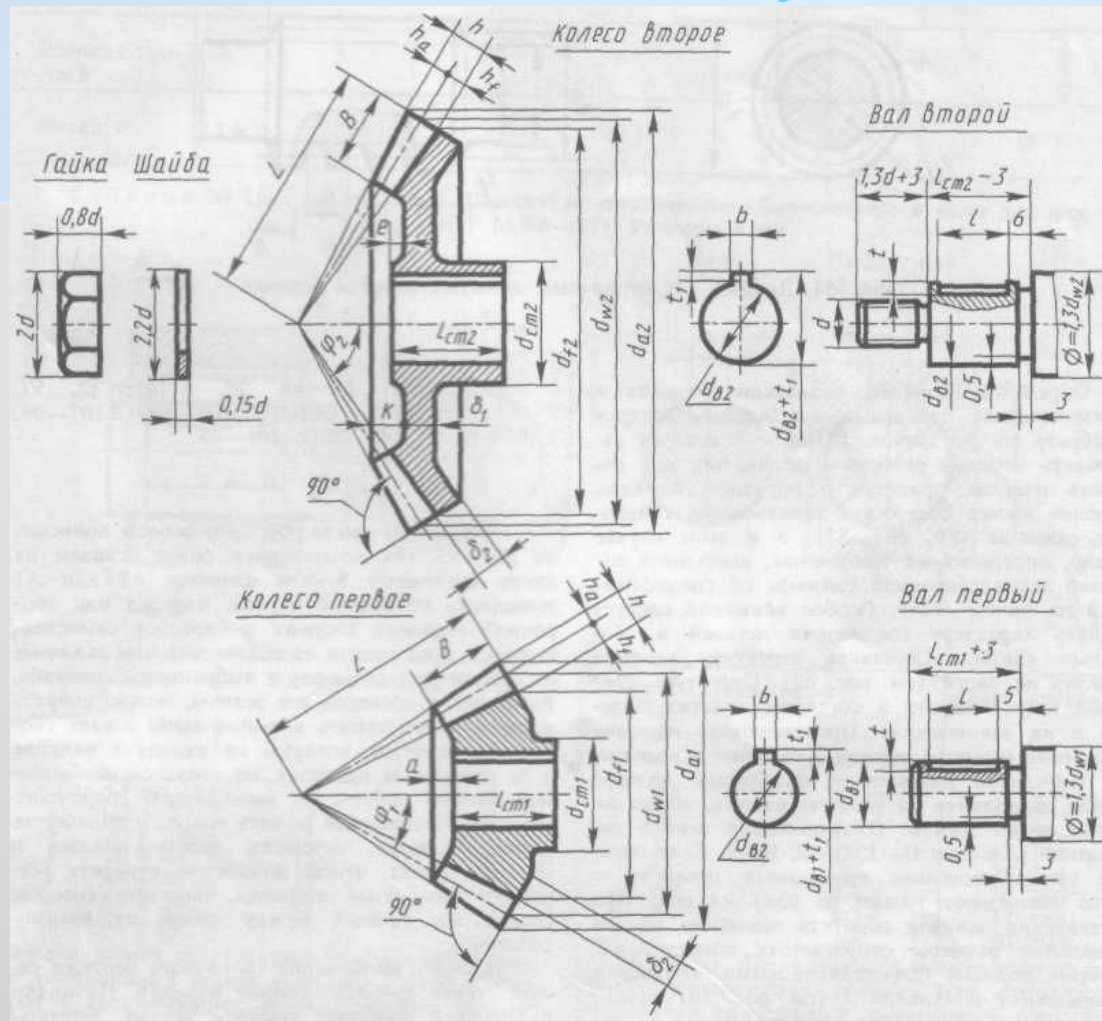

Параметр, позначення	Розрахункові формули	Параметр, позначення	Розрахункові формули
Зовнішній окружний модуль	$m_e = \frac{d_e}{z}; m_e = \frac{2R_e \sin \delta}{z}$	Окружний крок	$p_{ie} = \pi m_e$
Середній окружний модуль	$m = m_e - \frac{b}{z} \sin \delta$	Окружна товщина зуба	$s_{\Sigma} = \frac{\pi m_e}{2}$
Зовнішній діаметр вершин зубців	$d_{ae} = m_e(z + 2 \cos \delta)$	Окружна ширина западини	$e_{\Sigma} = \frac{\pi m_e}{2}$
Зовнішній діляльний діаметр	$d_e = m_e z$	Радіальний зазор	$c_e = 0,25 m_e$
Зовнішній діаметр западин зубців	$d_{fe} = m_e(z - 2,4 \cos \delta)$	Ширина зубчастого вінця	$b = \psi_{d2} d_1$
Висота зуба	$h_e = 2,2 m_e$	Зовнішня діляльна конусна відстань	$R_e = \frac{m_e z}{2 \sin \delta}$
Висота голівки зуба	$h_{ae} = m_e$	Кут діляльного конуса шестерні	$\delta_1 = 90^\circ - \delta_2$
Висота ніжки зуба	$h_{fe} = 1,2 m_e$	колеса	$\operatorname{tg} \delta_2 = u$

Таблиця 3. Геометричні параметри конічної зубчастої передачі

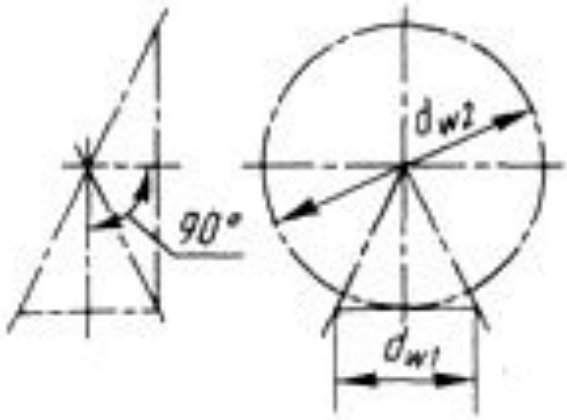
Зубчасті передачі

Вихідні данні для конічної зубчастої передачі

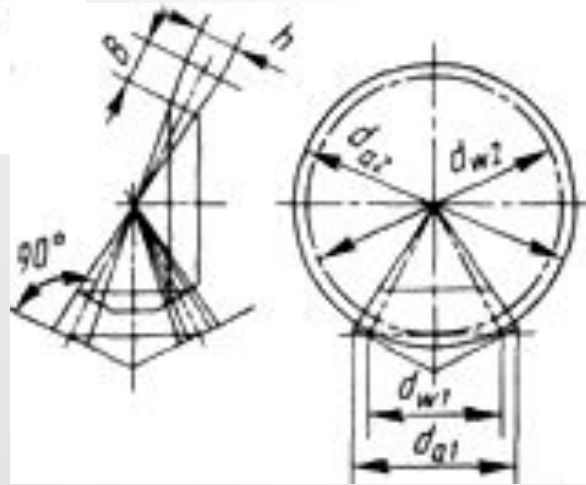

Зубчасті передачі

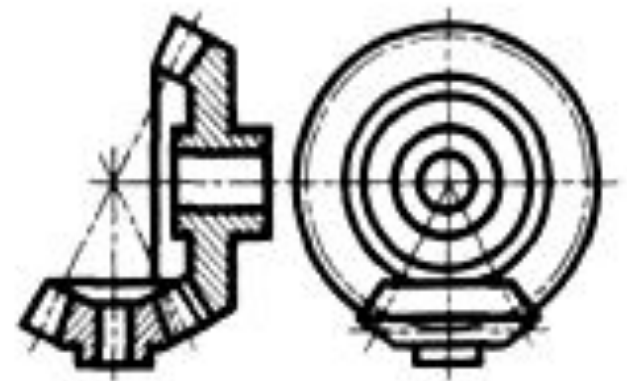
Послідовність виконання
зображення
конічної зубчастої передачі

Перший етап

Другий етап

Третій етап

Зубчасті передачі

Черв'ячна передача – зубчасто-гвинтова передача -

механічна передача механічна передача, яка здійснюється за рахунок зачеплення черв'яка і спряженого з ним черв'ячного колеса

Конструкція

Черв'як представляє собою гвинт зі спеціальною різьбою, у випадку евольвентного профілю колеса форма профілю різьби близька до трапецеїдальної. На практиці застосовуються однозаходні, двозаходні та чотирьохзаходні черв'яки.

Черв'ячне колесо представляє собою зубчасте колесо. З технологічною метою черв'ячне колесо, як правило, виготовляють зібраним з двох матеріалів: вінець – з дорогого антифрикційного матеріалу (наприклад, з бронзи), а серцевину – з більш дешевих і міцних сплавів: сталі або чавуну.

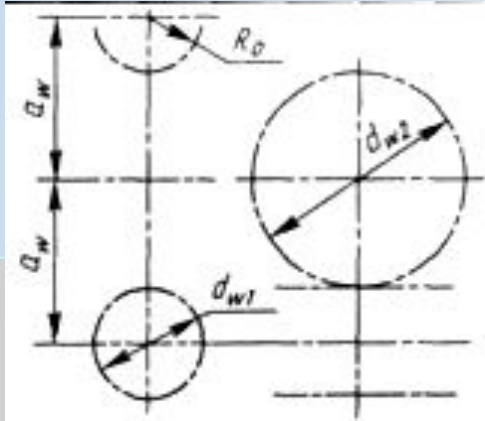
Вхідний і вихідний вали передачі перехрещуються, частіше (але не завжди) під прямим кутом.

Зубчасті передачі

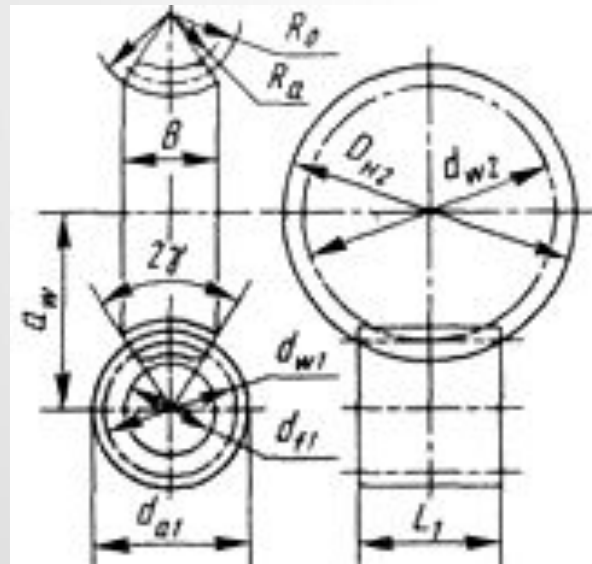
<i>Елементи черв'яка і черв'ячного колеса</i>	<i>Розрахункові формули</i>	<i>Елементи черв'яка і черв'ячного колеса</i>	<i>Розрахункові формули</i>
Діаметр початкового кола черв'яка	$d_w = 10m$	Радіус кривизни по лінії зачеплення (по лінії початкового діаметра)	$R_0 = 5m$
Діаметр кола виступів зубців черв'яка	$d_{a1} = d_{w1} + 2m$	Радіус кривизни поверхні вінця (виступів зубців)	$R_a = 4m$
Діаметр кола западин	$d_{f1} = d_{w1} - 2.4m$	Радіус кривизни вінця по западинам	$R_f = 6,2m$
Довжина нарізаної частини черв'яка	$L = (14 \dots 15) m$	Ширина вінця колеса	$B \approx 0,75 d_{a1}$
Крок черв'яка (осевий)	$P_x = m$	Товщина ободу вінця	$\delta_2 = 2m$
Число заходів черв'яка	z_1 — задається	Товщина диску	$\delta_1 = 0,3B$
Діаметр вала черв'яка	$d_{\theta 1} = 0,9 d_{f1}$	Кут обхвату черв'яка вінцем колеса	2γ — задається
Діаметр початкового кола колеса	$d_{w2} = m z_2$	Діаметр отвору для вала	$d_{\theta 2}$ — задається
Діаметр кола виступів колеса	$d_{a2} = d_{w2} + m$	Діаметр маточини колеса	$d_{ct} = (1,6 \dots 1,8) d_{\theta 2}$
Діаметр кола западин колеса	$d_{f2} = d_{w2} - 2,4m$	Довжина маточини	$l_{ct} = (1,3 \dots 1,5) d_{\theta 2}$
Зовнішній діаметр черв'ячного колеса	$d_{H2} \leq d_{a2} + 1,5m$ при $z = 2 \dots 3$	Діаметр кола розташування технологічних отворів	$D_2 = \frac{D_{0_2} - d_{\theta 2}}{2}$
Міжосева відстань	$a_w = \frac{d_{w1} - d_{w2}}{2}$	Діаметр обода колеса	D_{O2} — по побудові
		Діаметр технологічних отворів	$d_{\theta \theta} = \frac{D_{0_2} - d_{\theta 2}}{4}$

Зубчасті передачі

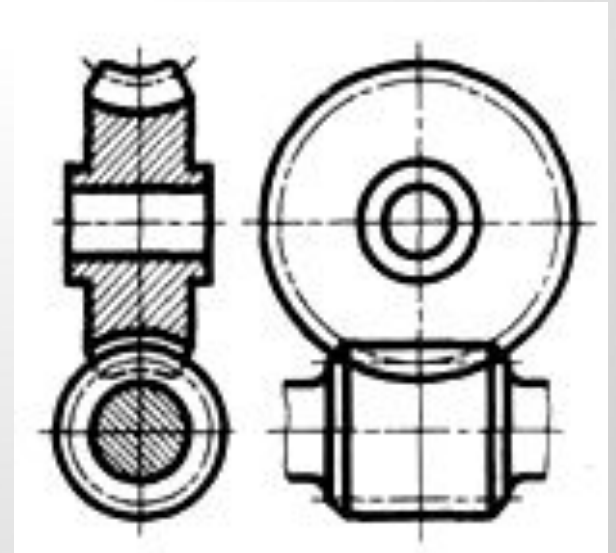
Послідовність виконання зображення черв'ячної передачі

Перший етап

Другий етап

Третій етап

Зубчасті передачі

ЗАВДАННЯ

Креслення виконують на аркушах формату А3. Завдання виконують згідно варіанту, з обов'язковим виконанням розрахунків, які здають разом з виконаним кресленням. На кресленні виконують і заповнюють таблицю параметрів. Масштаб зображення студент обирає самостійно.

